

2010'lu Yıllarda Alevilik: Sorun, Beklenti ve Gerçekler

Recep KILIÇ*

Günümüzde Alevilik merkezli sorun ve beklentiler söz konusu olduğunda akla gelen konuları şu şekilde sıralamak mümkün gözükmektedir: “Cem evlerinin tanınması”, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin statüsü”, “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın genel idari yapı içindeki konumu ve Alevilerle ilişkisi” ve “Madımak otelinin durumu”. Aleviliğin sorunları ile ilgili olarak daha önce yazdığımız bir yazıda ulaştığımız sonucu şu şekilde ifade etmiştik: “Alevilik ve Bektaşilik ile ilgili yazılanları incelediğimizde, günümüzde tartışılmakta olan meseleleri, Diyanet, din dersleri, cem evleri, vb. birkaç ana başlıkta toplamanın mümkün olduğu görülür. Ancak bu meseleler ile ilgili tartışmaların mahiyeti, şekli ve yoğunluğu, Alevilik ve Bektaşiliğin dinî kimliğinin tanımlanması meselesine bağlı olarak değişmektedir. Bundan dolayı Alevilik ve Bektaşilikle ilgili en güncel mesele, dinî kimliğinin tanımlanması gibi gözükmektedir.”¹

Tanımla(n)ma Sorunu

Bir takım Alevi kişi ve kurumların ısrarla itiraz etmelerine rağmen *dini kimliğinin tanımlanması* meselesi, gerçekten de Alevilik ile ilgili hem sorun ve beklentilerin mahiyetini hem de bu sorunlara üretecek çözüm önerilerinin uygulanabilirliğini etkileyen anahtar bir konumdadır. Tanımlama yapmak niçin önemlidir?

Tanımlama yapmanın önemi, kavramlarla konuşup kavramlarla düşünmemizden kaynaklanır. Kavram’ın “dış dünyadaki gerçekliğin zihin-

* **Prof. Dr.**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; kilic@divinity.ankara.edu.tr

1 Recep Kılıç, “Türkiye’de Alevilik ve Bektaşiliğin Güncel Meseleleri Hakkında”, *Türk Yurdu*, c. XXV, sayı 210, Şubat 2005.

deki tasavvuru” şeklindeki teknik tarifini burada hatırlamakta fayda vardır. Kendisini “Alevi” olarak tanımlayan her bireyin anlayışına delalet eden bir terim olarak “Alevilik” kavramının anlam haritası çizilmeden, Alevilik hakkında sürdürülen tartışmaların açıklığa kavuşmasını beklemek, abesle iştigal etmek anlamına gelir. Çünkü *kavram* ile ilgili müphemiyet, kavramın delalet ettiği gerçeklik hakkındaki zihinsel tasavvurdaki belirsizlik demektir ve bu belirsizlik ancak söz konusu kavram ile ilgili yapılacak “doğru” tanımlama ile giderilebilir.

Tanımlama konusundaki Alevi hassasiyetinin merkezinde, yapılacak tanımlama ile Alevilere bir kimlik dayatılma yolunun açılacağı endişesi bulunduğu gözlenmektedir. Yaşanmış bazı tarihi tecrübelerden hareketle bu endişe makul karşılanabilir ama bu durum “doğru” tanımlama yapma ihtiyacını ortadan kaldırmaz. Denebilir ki, Alevilere yapılabilecek her türlü kimlik dayatmasının üstesinden de ancak “doğru” bir tanımlama ile gelinebilir. Çünkü Alevilik kavramı ile ilgili belirsizlik sürdüğü sürece Aleviler bir şekilde kimlik dayatmasına maruz kalacaklarından tanımlamaya karşı çıkmak, bir anlamda, Alevileri değişik çevrelerin kimlik dayatmalarına açık halde bırakmak anlamına da gelir.

Bu durumda konu ile ilgili anahtar soru, Alevilik ile ilgili “doğru” tanımlama nasıl mümkün olabilir, sorusudur. Bu sorunun cevabı üzerinde durmadan, tanım yapma işinin belirlenmiş bilimsel yöntemlerinin olduğu, mantık bilimi de dahil sosyal bilimler metodolojisinin bu konuyla ilgili olduğu hatırlanmalıdır. Tanım yapmak bilimsel bir mesele olduğundan dolayı, tanımlayanların dini veya etnik kimlikleri önemli değildir. Önemli olan tanımın bilimsel yöntem ve verilere göre yapılmış olmasıdır.

Aleviliğin dini kimliğinin tanımlanması konusunda hem “*Türkiye’de Alevilik ve Bektaşiliğin Güncel Meseleleri Hakkında*” isimli yazımızda hem de Şahin Gürsoy ile Türkiye Aleviliği: Sosyo Kültürel Dinsel Yapı Çözümlemesi² başlığı ile yayımladığımız kitapta detaylı bir şekilde açıkladığımız hususları ana başlıklar halinde şu şekilde ifade etmek mümkün gözükmektedir:

- *Dinî kimliğinin tanımlanması* meselesi ile Aleviliğin İslam dini’nin bir alt inanç birimi mi, müstakil bir din mi, yoksa seküler bir dünya görüşü mü olduğu; bir din olarak anlaşılması halinde ayırıcı özelliklerinin neler olduğu; İslam dini’nin bir alt inanç birimi olarak anlaşılması durumunda ise mezhep, tarikat veya meşrep olarak mı anlaşılacağı meselesi kast edilmektedir. Bu meselede karar verebilmek için önce şu soruların cevapları

2 Şahin Gürsoy-Recep Kılıç, *Türkiye Aleviliği: Sosyo Kültürel Dinsel Yapı Çözümlemesi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009.

üzerinde anlaşma sağlanmalıdır: Dinî kimlik tanımlamasını yapmaya yetkili olan kişi veya kurumlar kimlerdir; bunlar yetkilerini nereden almaktadırlar? Tanımlama yapılırken; yazılı kaynaklarından mı, sözlü gelenekten mi yoksa yaşanan Alevi tecrübesinden mi hareket edilecektir?

- Aleviliğin homojen bir yapıya sahip olmayışı, sorunu derinleştiren anahtar bir faktördür. Türkiye’de geleneksel tecrübeyi devam ettiren Aleviler, *Kızılbaşlar* ve *Bektaşiler* olmak üzere iki ana kola ayrılmakta, bu iki ana kolun da kendi içinde alt kolları bulunmaktadır. Modern anlamda dergah, dernek, merkez ve vakıf formunda kurumsallaşmış örgütlü Aleviler de hem teori, hem de uygulama bağlamında birbirinden farklı söylem ve eylem ölçütlerine sahiptirler. Dinî kimliğin ne olduğu konusunda, ne geleneksel veya modern kuruluşlar, ne de bu konuda sözü olan yazarlar arasında görüş birliği vardır.

- Dinî kimliğin tanımlanmasında yazılı kaynakların ölçüt kabul edilmesi halinde karar vermek daha kolay hale gelmekle birlikte aşılması zor bazı zorluklar da ortaya çıkmaktadır. Bir kere kaynakların önemli bir kısmı *erişilebilir* değildir. Son zamanlarda *Alevi Klasikleri* başlığı altında bir dizi kaynak eser, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlanarak önemli bir adım atılmış, böylece Aleviliğin önemli temel kaynakları erişilebilir hale getirilmiştir. Bununla birlikte hala el yazması halinde Osmanlı Türkçesi ve Arap harfleri ile yazılmış günümüz insanının istifadesine sunulmayı bekleyen pek çok eser bulunmaktadır. İkinci olarak, yaşanmakta olan tecrübenin ölçüt alınması gerektiğini savunan örgütlü Alevilik, sıhatini tartışmak ya da ideolojik veya mitolojik bir tarzda yorumlar getirmek sureti ile bu kaynakların otoritesini sorgulanır hale getirmektedirler. Bu da yazılı kaynaklar üzerinden dinî kimliğin tanımlanmasını zorlaştıran bir başka faktör olmaktadır. Sözlü geleneğin ölçüt alınması durumunda ise, kendi içinde tutarlı ve bütünlük oluşturan bir sözlü gelenekten söz etmek kolay görünmemektedir. Yaşanmakta olan Alevilik tecrübesinin ölçüt kabul edilmesi halinde de, bu tecrübeyi tam olarak ortaya koyacak bilimsel yöntemlerle yapılmış, yeterli sayıda alan araştırmasının olmaması karar vermeyi zorlaştıran önemli bir faktör durumundadır.

Dinî kimliğin tanımlanmasının önündeki bu teorik ve fiilî zorluklara rağmen, temel kavram ve değerlerinin analizinden hareketle Alevilik hakkında “doğru” bir tanımlama yapma imkanına sahip olduğumuzu belirtmemiz gerekir.

- Her şeyden önce Aleviliğin dinî kimliğinin anlaşılması açısından, İslam inanç ve ibadet esasları belirleyici bir konuma sahiptir. Öncelikle

Hacı Bektaş-ı Veli'nin eserleri Kur'an ve hadislerden beslenen dinî ve ahla-ki öğütler içermektedir. Ayrıca Erkannameler, Buyruklar, Cönknameler, Fütüvvetnameler, Velayetnameler, Menakıpnameler, Makalatlar, Divanlar ve Gülbanklar gibi Alevilik kaynaklarının hepsi, İslam dini'nin iman, ibadet ve ahlak esasları çerçevesinde kaleme alınmışlardır.

- Aleviliğin dinî kimliği konusunda karar vermemizi kolaylaştıran diğer önemli unsurlar arasında tekkeler, cemevleri ve zikirler bulunmaktadır. Cem âyinine başlamadan önce abdest almak, tövbe etmek, yeni girenin ikrar verme zorunluluğu³ semahla birlikte Allah'ı zikretmek, belirli âdâb ve erkân içerisinde âyine katılmak gibi motifler, başta Mevlevilik olmak üzere birçok İslam tarikatinde de görülen tasavvufi unsurlardır. Kökleri Yeseviliğe kadar uzanan 'dört kapı-kırk makam' erkânını, İslam dışında anlama ve yorumlama imkanı söz konusu bile değildir. Mevlevilikte de bir benzeri bulunan semah, aynı zamanda bir zikir şeklidir. Alevi semahlarının benzerleri Mevlevi semaları veya Rufai zikirleridir.

İşaret edilen bütün bu hususların ışığında Alevilik, İslam dairesi içerisinde oluşarak şekillenmiş bir dindarlık türü olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ayrı bir din olarak tanımlama teşebbüsleri, Aleviliğin dini birikim ve tarihsel tecrübesiyle uyumlu olmamakta; Marksist bir çerçevede tanımlama denemeleri de, Aleviliği ideolojik kabuller içinde yeniden kurgulamak anlamına gelmektedir. Adâb ve erkânı bir tarikat yapılanması biçiminde şekillenmiş olan Alevilikte öne çıkan kimlik belirtici unsurlardan birisi de tarikat faktörüdür. Pîr, mürşit, dede, tâlip, mürşit önderliğinde gerçekleştirilen ayin gibi unsurlar da aynı şekilde birer tarikat olgusudur.⁴

Cemevi Sorunu

Günümüzde Alevilik merkezli tartışmaların merkezindeki konunun cemevi olduğunda şüphe yoktur. Cemevi'nin ibadethane kabul edilip edilemeyeceği, ibadethane olarak kabul edilmesi halinde Cami'nin alternatifi olup olmayacağı sorusu, günümüzde belki de üzerinde en çok konuşulan Alevilik merkezli bir sorunu ifade etmektedir. Bu sorun ile ilgili beklentilerin karşılanabilmesi için cemevi'nin statüsünün sadece dini açıdan değil aynı zamanda idari, hukuki ve stratejik açılardan da çok boyutlu bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekmektedir. Cemevi'ne dini açıdan "ibadetha-

3 Cem ayini hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Armağan Coşkun Elçi, *Alevi-Bektaşî Törenleri ve Semahlar*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1998, s. 250-251.

4 Aleviliğin tanımlanması hakkında geniş değerlendirme için bkz: Ş. Gürsoy-R. Kılıç, *Türkiye Aleviliği*, s. 141 vd.

ne” denilip denilemeyeceğine karar verebilmek için “ibadet”, “ibadethane” ve “mabed” gibi kavramların çok yönlü analizine ihtiyaç bulunmaktadır.

İbadet, Allah’a gönülden, isteyerek yönelmek ve boyun eğmek gibi anlamlara gelmektedir. Dinde, namaz, oruç, zekat ve hac gibi yerine getirme şekli ayrıntıları ile belirlenmiş ibadetler (ibadet-i mersûme) olduğu gibi şekil, biçim ve zamanı belirlenmemiş ibadetler (ibadet-i gayr-i mersûme) de vardır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde insanın sırf Allah için yaptığı her bilinçli iradî fiil ibadet olarak isimlendirilebilir. Dolayısıyla dini açıdan bir fiilin yerine getiriliş niyeti, o fiilin ibadet olup olmadığını belirleyen asli unsur durumundadır. Bu durumda ibadet niyeti ve zevki ile yapıldığı sürece cem töreninin de, o törene katılan insan için bir ibadet olacağını söylemek dini açıdan mümkündür. Unutulmamalıdır ki, herhangi bir fiili ibadet haline getiren unsur, o fiilin şeklinden ziyade yerine getiriliş niyetidir. Geldiğimiz bu noktada cem töreninin icra edildiği mekan olan cemevine “ibadethane” denilip denilmeyeceği sorusu gündeme gelmektedir.

Cemevi’nin ibadethane olarak kabulünün tartışma konusu edilmesi dini gerekçeleri ile hukuki, idari ve stratejik gerekçeleri birbirinden farklıdır. “İbadethane” olarak kabul edilmesi durumunda cemevi’nin cami’ye alternatif olacağı düşüncesi, konu ile ilgili tartışmaların en temel gerekçesi durumundadır. Bu durumda cevabı aranması gereken temel soru, ibadethane olarak kabulünün cemevi’ni cami’ye gerçekten alternatif bir konuma getirip getirmeyeceği sorusu olmaktadır.

Kelime anlamı ile *ibadethane* denilince ibadetin yapıldığı mahal anlaşılacakla birlikte, dinde ibadetin yapıldığı mekanı ifade etmek üzere kullanılan teknik terimler bulunmaktadır. Bunlar arasında *Mabed*’in özel bir anlamı ve yeri vardır. *Mabed* ile *ibadethane* arasında belirgin farklar vardır. Her dinin nasıl bir itikad sistemi, bir teolojisi varsa, bir de *mabed*’i vardır. Sinegog/havra Yahudiliğin, Kilise Hıristiyanlığın, Cami de İslam’ın mabedir. *Mabed/Cami*, bir ibadethane olmanın ötesinde, önemli dinî bir semboldür; eski ifadesiyle şeâir-i İslamiyedendir. Bundan dolayı dini temsil eden *mabed* tekdir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde *mabed/cami*, 1500 yıllık tarihsel İslam tecrübelerini sembolize eder, o tecrübeyi canlı tutar; kutsala gönderme yaptığı anda, kendisi de kutsalın gücüne iştirak eder. Oysa ibadethane terimi bu anlam zenginliklerine sahip değildir; o sadece ibadet fiilinin icra edildiği bir mekana işaret etmektedir. İşte bu anlam farklılıklarından dolayı konu ile ilgili tartışmalarda sonuca ulaşabilmek için "ibadethane" terimi ile kast edilen statü hakkında karar vermek gerekiyor. Bu statü dini mi, hukuki mi yoksa idari bir statü müdür?

Konunun bu denli tartışmalı hale gelmesi ibadethane teriminin aynı anda hem dini ve hukuki hem de idari statüsünün olmasından kaynaklanmaktadır. Cemevine, ibadet yapılan bir mekan anlamında, ibadethane demenin açıkladığımız gerekçelerden dolayı dini bir sakıncası olmamakla birlikte hukuk metinlerinde, şehir imar kanununda, ibadethane terimi *mabed* için kullanılmaktadır. Bu durumda da cemevine ibadethane denilmesi halinde hukuken *mabed*'in anlaşılması gibi bir ikileme karşı karşıya kalınmakta, cemevine hukuken ibadethane denildiğinde dini anlamda *mabed* anlaşılır hale gelmekte; böylece cemevi-cami ikileminin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmaktadır.

Bununla birlikte ibadethane olarak kabulü Cemevinin zorunlu olarak Cami'ye alternatif olacağı anlamına gelmeyebilir. Çünkü ibadethane olarak tanınan cemevinden tekke ve dergah gibi tarikatlere özgü mekanlar da anlaşılabilir. Bu anlamıyla cemevine ibadethane statüsü kazandırılması demek, tekke ve dergahların fiilen yasal hale gelmesi anlamına da gelebilir. Bu durum Mevleviler kadar Kadiri ve Nakşilerin de cemevine tekabül eden tarikat yapılarının ibadethane olarak tanınması demek olur. Dolayısıyla cemevi'nin ibadethane olarak kabul edilip edilemeyeceği meselesi, birinci derecede dini olmaktan ziyade hukuki bir meseledir ve o zeminde tartışılmalıdır.

Cemevi'nin, ibadethane olarak kabul edilmesi durumunda, genel idari yapılanma içinde nerede konumlandırılacağı gibi başka bir sorun da ortaya çıkmaktadır. "İbadethane olarak idari açıdan Diyanet İşleri Başkanlığına mı bağlanacak, yoksa Diyanet İşleri Başkanlığına paralel yeni bir dini teşkilat mı oluşturulacaktır?" sorusu, bu bağlamda cevap bekleyen önemli bir soru olmaktadır.

Dile getirdiğimiz bütün bu meseleler, cemevinin dini olduğu kadar hukuki ve idari boyutlarıyla bir arada değerlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Cemevine cami'nin temsil ettiği dini yapılanmaya alternatif bir statü kazandırmanın her açıdan yanlış olacağını sonuç olarak belirtmekte fayda vardır. Cemevi'nin "ibadethane" olarak tanınması taleplerinin arka planında hangi sâiklerin bulunduğu da ayrı bir tartışma konusudur. Aleviliği İslam'dan farklı bir öğreti olarak kabul eden düşünce sahiplerinin cemevi'ni cami'ye alternatif bir ibadethane olarak takdim etme niyetleri bulunabilir; ancak daha önce yaptığımız analizler, Aleviliği İslam dışı bir öğreti olarak düşünmenin mümkün olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Dolayısıyla Alevilik İslam dışı bir öğreti olarak tanımlanmadığı sürece, Aleviliğe özgü ritüellerin yerine getirildiği bir mekan (ibadethane

ne) olan cemevinin, Cami'ye alternatif olarak konumlandırılması zaten söz konusu olmayacaktır. Bu durumda cemevi, olsa olsa dergah ve tekke-lerin alternatifi olan bir dini birim olabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın konumu meselesi de Alevilik merkezli sorun ve beklentilerin üzerinde yoğunlaştığı başka bir alan durumundadır. Bununla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı'nın konumu ile ilgili Alevi topluluğunun görüşlerini ortaya çıkaran, alan araştırmasına dayalı, kamuoyuyla paylaşılmış bilimsel çalışmalar bulunmamaktadır. Bu konu hakkında değerlendirme yapılmasını mümkün kılan veriler, büyük oranda Alevi-Bektaşî örgütlerinin kamuoyu ile paylaştıkları görüşlerdir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili beklentiler konusunda söz konusu örgütler, üç ana gruba ayrılabilir: **i)** Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet yapılanması dışına çıkartılması gerektiğini savunanlar, **ii)** Kendilerine nüfus yoğunluğu oranında bütçeden ödenek ayrılmasını ve Başkanlığın özerk bir yapıya kavuşturularak, bütün İslam inanç gruplarının nüfus yoğunluğu oranında temsil edilmesinin sağlanması gerektiğini savunanlar, **iii)** Başkanlığın mevcut statüsünün muhafaza edilmesini, fakat, Alevi-Bektaşî topluluğuyla olumlu ilişkilerin kurulmasını talep edenler.

Birbirinden farklı bu görüşler karşısında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mezhepler üstü bir statüsünün olduğu, İslam'ın her hangi bir mezhebini temsil makamı değil, bir hizmet kurumu olduğu sıklıkla ifade edilmektedir.⁵ Alevilerin beklenti ve talepleri açısından Diyanet İşleri Başkanlığı meselesinde iki boyutlu bir sorun söz konusudur: Sorunun birinci boyutu, Diyanet'in gerçekte ne kadar mezhepler üstü olduğu ile ilgilidir. Mezhepler üstü statüsünü korumak kaydıyla Başkanlığın, İslam içi inanç gruplarının tamamının hizmet görebildiği bir kurum haline gelmesi bu açıdan oldukça önemlidir. Alevilerin kaynak eserlerinin yayımlanma teşebbüsü, bu konuda atılmış önemli bir adım durumundadır. Diyanet ile ilgili sorunun ikinci boyutu da, özellikle Alevilik adına hareket eden bazı örgütlerin, İslam dışı bir ideolojiyi savunurlarken, Diyanet söz konusu olduğunda, sanki İslam içi bir inanç grubuymuş gibi hareket etmeleridir. Bu da sorunu çözümsüzlüğe götüren önemli bir faktördür.⁶

5 Bunun için sadece bir örnek olması anlamında bkz: Hürriyet 4 Mart 1999

6 Recep Kılıç, "Türkiye'de Alevilik ve Bektaşîliğin Güncel Meseleleri Hakkında", s. 35.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi

Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi konusunda Alevi örgütlerinin yaklaşımı, dinî kimliğe yükledikleri anlama göre değişiklik göstermektedir. Aleviliği Anadolu'ya özgü *otantik bir öğreti* kabul eden örgütler, zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini Anayasanın laiklik ve eşitlik ilkelerine aykırı bularak, dersin ya tamamen kaldırılmasını, ya da zorunlu olmaktan çıkarılmasını talep etmektedirler. Bu görüşü benimseyen kişi ve örgütler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu olmaktan çıkarılması için hukuki yollara başvurmuşlar, Türkiye'deki iç hukuk yollarının tüketilmesi üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gitmişlerdir.

Aleviliği İslam'ın özü veya bir alt birimi kabul edenler ise, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde Alevilik ve Bektaşiliğe yer verilmesini talep etmektedirler. 2004 yılından bu yana Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin müfredatında önemli değişiklikler yapılmış, Aleviliğin önemli konu ve figürlerine ders kitaplarında yer verilmiştir.

Alevilikten bağımsız olarak düşünüldüğünde din öğretiminin hangi yöntemlerle ve hangi içerikle yapılacağı meselesi, dinî, felsefi ve bilimsel derinliği olan önemli bir konudur. Toplumun sosyal dokusu ve inanç yapısı ile o toplumda uygulanacak din öğretimi yöntemi arasında birebir ilişki vardır. Tek bir inanç sistemine inanılan ve diğer kültürlerle kapalı olan bir toplumda, ağırlıklı olarak o toplumun inancını öğretmeyi hedefleyen bir din öğretimi yöntemi uygulanır. Bu yöntemde, 'belirli bir dinin öğretilmesi' ve o dine inanan bireylerin yetiştirilmesi hedeflenir. Toplum diğer kültürlerle 'açık' hale gelir ve inanç açısından 'çeşitlilik' gösteren bir yapı kazanırsa, o zaman sadece belirli bir dini öğretmeyi ve o dine mensup bireyler yetiştirmeyi hedefleyen bu yöntem uygulanamaz hale gelir. Çünkü böyle bir yöntem, toplumdaki çeşitli inanç mensuplarını ya dışarıda bırakarak yok sayar, ya da onları dönüştürmeyi hedefler. Bundan dolayı günümüzde 'açık' ve 'çoğulcu' bir toplumda uygulanacak olan din öğretimi yöntemi, toplumun çoğulcu inanç yapısını mümkün olduğunca kuşatabilecek bir tarzda yeniden düzenlenmeye çalışılmakta ve yeni yöntemler geliştirilmektedir. Bunlardan birisi; belirli bir dini öğretmek yerine, dine tasvir edici, tarihsel ve eleştirel bir şekilde yaklaşan, dinler hakkında öğrenciye bilgi vermeyi hedefleyen yöntemdir.⁷

7 Bu yöntemler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Recep Kılıç, "Din Öğretiminin Felsefi Boyutu", *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı – Bildiri ve Tartışmalar*, Malatya 2005, içinde, s. 247 vd.

Kısaca ifade etmek gerekirse, toplumun sosyal dokusunda meydana gelen değişime paralel olarak din öğretimi yönteminin gözden geçirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bir toplumda uygulanacak uygun 'din öğretimi yöntemi'nin belirlenebilmesi için, öncelikle toplumun sosyal bünyesinin ve inanç yapısının, bilimsel verilerin ışığında, sağlıklı bir şekilde analiz edilmesine ihtiyaç vardır. Yapılacak bu analizlerin sonucunda, bir taraftan sosyal yapıya uygun gelecek öğretim metodu teorik olarak geliştirilecek, diğer taraftan da bu metodun uygulanabilirliği bilimsel yöntemlerle denetlenecektir. Din öğretiminin, bir bilim konusu olarak ele alınması, bu şekilde gerçekleştirilebilir.

'Küreselleşme' diye isimlendirilen süreç, Türk toplumunu da, bir anlamda *açık toplum* haline getirmiştir. *Açık toplum* ile insanımızın iletişim ve bilişim teknolojilerinin ürünleri vasıtasıyla, çeşitli dinlerin değerlerine açık hale gelmiş olması durumu kast edilmektedir. Bu süreçte toplum katmanları içinde zaten var olan anlayış farklılıkları daha belirgin hale gelmektedir. Böyle bir süreçte uygulanmakta olan din öğretimi yönteminin toplumun ihtiyaçlarına cevap verip vermediğinin değerlendirilmesine ihtiyaç doğmaktadır. Bu değerlendirme bağlamında şunlara işaret edilebilir:

Anlayış farklılıklarının öne çıktığı bir toplumda, belli bir inancı veya dini empoze etmeyi hedefleyen bir din öğretimi yöntemi geçersiz hale gelmekte; bunun yerine, tarihî ve eleştirel bir yaklaşımla din hakkında bilgi vermeyi hedefleyen bir yöntem uygulanmaktadır. Açık bir toplumda ise, sadece o toplum çoğunluğunun kabul ettiği inanç değerleri hakkında bilgi vermek yeterli olmamakta; diğer yaşayış ve inanış biçimleri hakkında da bilgilendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de örgün din öğretiminde uygulanmakta olan yöntem, dile getirdiğimiz bu iki esasa, ana hatlarıyla, uygun hale getirilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de uygulanmakta olan mevcut yöntemde, ana ilkeler çerçevesinde İslam dini hakkında bilgi verilmekte; mezhepler veya alt inanç grupları ile ilgili ayrıntıların, ihtiyaç duyması halinde, -Millî Eğitim sistemi dışında olmak kaydıyla- öğrencinin kendisi tarafından kazanılması öngörülmektedir. Ülkemizde uygulanmakta olan din öğretimi yönteminin özellikle bu yapısının, öğretimin hedefleri açısından, yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü İslam mezhepleri ile dini yaşayış ve anlayış biçimleri hakkında bilgi vermeyen bu yöntemin, toplumun din kültürü ve ahlak bilgisi konusundaki ihtiyaçlarını karşılaması mümkün görünmemektedir. Her şeyden önce dinin mezheplerden bağımsız veya mezhepler üstü anlayış ve yaşayışını zihnen kurgulamak mümkün olsa bile, uygulamada böyle bir durumun

gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bundan dolayı din öğretiminde, Alevilik de dahil toplumda mevcut olan İslam içi anlayış ve yaşayış zenginliklerini yok farz etmek yerine; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi içerisinde bunlar hakkında bilgi vermek, din öğretiminin hedeflerine daha uygun düşmektedir.

İlköğretim dördüncü sınıftan itibaren zorunlu olarak okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile ilgili otuz yıllık tecrübemiz, ülkemizde din öğretimine başlama yaşının da yeniden değerlendirilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Çocuğun dini kavram ve değerlerle dördüncü sınıf yaşından çok daha erken karşılaştığı, bilimsel verilerin de doğruladığı bir husustur. Okul öncesi dönemden dördüncü sınıfa kadarki dönemde çocuk, dini duygu, kavram ve değerler konusunda bir boşluk içinde bulunmaktadır. Bu boşluk, yeterli pedagojik ve dini donanımına sahip olmayan kişiler tarafından giderilmeye çalışılmakta, bu da hem pedagojik hem de dini açıdan ciddi olumsuzlukların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Söz konusu bu olumsuzlukların önüne geçebilmek için;

a) okul öncesi dönemde dini ve ahlaki kavramları öğretmek üzere, çocukların duygusal ve kavramsal gelişim aşamaları ile pedagojik esaslara uygun bir program geliştirilmesine; bu programı uygulayacak öğretmenin yetiştirilmesi yolunda uygulamaların başlatılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

b) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin birinci sınıftan itibaren başlatılması, pedagojik esaslar çerçevesinde programın buna göre hazırlanması, programı uygulayacak öğretmen yetiştirme ve materyal hazırlama yoluna gidilmesi, söz konusu olumsuzlukların giderilmesine büyük çapta katkı sağlayacaktır.

c) Bu uygulamalarla birlikte dinlerin ortak kavram ve değerlerini öğreten; İslam'ın temel inanç, ibadet ve ahlak esasları ile kavram ve değerlerini tanıtan; ortak şahsiyet ve toplulukları hakkında bilgi veren bir müfredat ve zorunlu bir statü ile dersin, çoğulcu ve eleştirel bir yaklaşımla yeniden organize edilmesi, konu ile ilgili sorunların giderilmesinde anahtar bir rol oynayacaktır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Alevilik ile ilgili sorunların birbirinden bağımsız olarak ele alınıp değerlendirilme imkanı yoktur. Konunun dini, hukuki, idari ve kültürel boyutları olduğundan ilgili sorunlar bütüncül bir bakış açısı ve bilimsel bir yaklaşımla analiz edilmelidir. Beklenti ve taleplerin gerçeklerle uyumlu olabilmesi de, duygusal ve tepkisel tutumlardan uzaklaşmakla mümkündür.